

Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.
Серія 20. Біологія. – 2016. – випуск 6. – С. 105 - 108

УДК 069:[504]:712

Дербак М.Ю.

ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «СИНЕВИР» ЯК ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОЇ УСТАНОВИ

Наведена характеристика діяльності Національного природного парку «Синевир» (Українські Карпати) за період його багаторічної діяльності, починаючи з часу заснування (1989 рік) як природоохоронної, рекреаційної, наукової і культурної організації.

Національний природний парк «Синевир», природоохоронна, наукова, рекреаційна, екокультурна, просвітницька діяльність.

Охорона навколишнього природного середовища - одне з ключових питань, що турбує світову спільноту. Дедалі частіше природа зазнає антропогенного впливу, навіть попри значні зусилля, які вживаються екологами задля збереження довкілля.

Серед унікальних природних ділянок Національний природний парк (далі НПП «Синевир») досі залишається осередком живої природи, де збереглися чисельні види флори і фауни, які на всеукраїнському рівні є рідкісними чи зникаючими [1, 3].

НПП «Синевир» займає у Закарпатській області територію переважно Міжгірського району (площа 40400 га), де знаходяться села Синевир, Син-Поляна, Негровець, Колочава, Вільшани і частково Хустського району (2304 га).

НПП «Синевир» створено Постановою Ради Міністрів УРСР від 5 січня 1989 р. № 7 як природоохоронну, рекреаційну, науково-дослідну і культурно-освітню установу загальнодержавного значення, яка охороняється як національне надбання і для якої встановлено особливий режим охорони, збереження, відтворення та раціональне використання природних ресурсів, комплексів та об'єктів, розташованих у різних висотних поясах на південно-західних макросхилах Горган, які мають особливу наукову, рекреаційну, естетичну і освітню цінність. Основними державними документами, на підставі яких здійснюється діяльність НПП, є Закони України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991) та «Про природно-заповідний фонд України» (1992), Положення «Про Національний Природний Парк «Синевир» (2001), також ратифіковано Верховною Радою України в 2004 р. Рамкову Конвенцію «Про охорону та сталий розвиток Карпат» і Міжнародні Конвенції та Постанови Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України.

Надто важливим документом серед вищезазначених є Закон «Про природно-заповідний фонд України», на виконання якого було розроблено Положення про наукову діяльність у національних природних парках України. Зокрема, було зазначено, що в природоохоронних установах основною формою узагальнення результатів наукових досліджень є «Літопис природи», який має складатись з щорічних звітних матеріалів. Слід зазначити, що за час існування НПП було створено 23 томи «Літопису природи».

Загальна площа НПП «Синевир» становить 42704 га, в тому числі в постійному користуванні перебуває 29507 га, серед яких площа вкрита лісами займає 28899 га. За призначенням використання території НПП «Синевир» її оптимізація функціональних

зон виглядає так: заповідна зона 5818 га (13,6 %); зона регульованої рекреації 21 059 га (49,36%); зона стаціонарної рекреації 19 га (0,04%); господарська зона 15808 га (37,00%). Для цих зон встановлено диференційований режим охорони, відтворення і використання. Із загальної ландшафтно-рекреаційної оцінки НПП впливає, що наявна перспектива для розвитку рекреаційної діяльності, а природно-територіальні комплекси заслуговують популяризації, у тому числі поза межами України.

Для проведення детальних досліджень на території НПП «Синевир» закладено постійні полігони та тимчасові пробні площі (близько 20), на яких особливої уваги надається раритетним компонентам флори і фауни, у тому числі рослинам і тваринам, занесеним до Міжнародних Переліків та Червоної і Зеленої книг [2,3]. Протягом 25 років існування НПП «Синевир» було видано шість книг, 75 наукових публікацій й проведено вісім наукових і науково-практичних конференцій [1].

Важливою складовою частиною наукової діяльності НПП «Синевир» є співпраця з провідними науковими установами України, а це:

- Ужгородський національний університет;
- Інститут ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України;
- Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України;
- Інститут екології Карпат НАН України;
- Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова;
- Український науково-дослідний інститут гірського лісництва імені П. С. Пастернака;
- Національний університет біотехнології і природокористування;
- Львівський національний лісотехнічний університет та деякі інші.

Найактуальнішими науково-дослідними роботами, що виконуються партнерами парку, зокрема, УкрНДГірлісом та Інститутом ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України за останні роки, є такі:

- оцінка стану ялинових лісів Національного природного парку «Синевир»;
- дослідження рослинності пралісів НПП «Синевир»;
- дослідження окремих груп фітопатогенних та сапрофітних грибів;
- дослідження судинних рослин трав'яного покриву та наявних кластерів у букових пралісах НПП «Синевир».

Відповідно до Закону України «Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2005-2015 р.р.», Указу Президента України «Про заходи щодо подальшого розвитку природно-заповідної справи в Україні» (23.05.2005 р.) та рішення Закарпатської обласної ради (№ 695 від 12. 01. 2006 р.) у 2011 р. було на 2304 га розширено територію НПП «Синевир» за рахунок Вільшанського лісівництва ДП Хустського ЛГ (урочище Вільшанка). Крім того, було розроблене наукове обґрунтування щодо приєднання до НПП «Синевир» території колишнього Вільшанського лісівництва (урочище «Вільшанка», букові праліси, площа 557 га), яка сьогодні знаходиться під охороною Драгівського лісівництва, також «ДП Хустського ЛГ» Хустського району (площа 630 га), земель запасу Міжгірської районної ради (урочище Кам'янка (площа близько 536 га), які межують з територіями НПП «Синевир» та Міжгірського лісівництва «ДП Міжгірський ЛГ».

У НПП «Синевир» щороку здійснюються охоронні заходи з метою зниження рівня ризику впливу на природні екосистеми. Серед них, зокрема, відтворення природних екосистем шляхом насадження лісових культур та природного поновлення, в середньому на площі близько 40 га. В розсадниках НПП «Синевир» щороку вирощують приблизно 50 тис. саджанців фонових видів дерев, також створено науково-дослідну ділянку для вирощування й дослідження рідкісних і зникаючих видів флори, за станом на 1 червня 2014 р. на ній зосереджено понад 2000 рослин, приблизно з 60 видів.

У 2001 р. НПП «Синевир» долучився до Договірної системи створення Смарагдової мережі Європи, у тому числі у 2006 р. НПП став членом партнерства з договірними сторонами Бернської Конвенції по створенню Смарагдової мережі Європи, а у 2013 р. – одним з домінантів у кандидати об'єктів Смарагдової мережі Європи. На початку 2014 р. НПП «Синевир» підтвердив свою участь у номінації Смарагдової мережі Європи.

Діяльність НПП «Синевир» координує науково-технічна рада, до її складу входять 23 члени, серед яких 7 докторів і кандидатів наук. Роботу парку регламентує «Проект організації території НПП «Синевир», охорони відтворення і використання природних комплексів і об'єктів».

До складу НПП «Синевир» входять 11 підрозділів в т.ч. вісім природоохоронних науково-дослідних відділень (ПОНДВ): Синевирське (4626 га), Синевир-Полянське (6041 га), Остріцьке (4527 га), Чорноріцьке (5801 га), Негровецьке (2234 га), Колочавське (5384 га), Квасовецьке (3681 га) та Вільшанське (2304 га), та Реабілітаційний центр бурого ведмеда (12 га).

До складу НПП «Синевир» входить дев'ять відділів, у тому числі науковий, відділи використання природних ресурсів, відтворення і збереження природних екосистем, екологічної освіти, рекреації і благоустрою.

В межах міжнародної діяльності за останні роки НПП «Синевир» співпрацює з організацією «Чотири лапи Інтернешнл» (Австрія), а у 2011 р. в Парку вперше в Україні було відкрито Реабілітаційний центр бурого ведмеда. З метою відтворення лосося дунайського на території НПП «Синевир» укладено угоду з Краківським клубом «Головатка» (Польща). Триває налагодження співпраці із Національними парками «Бюкк» та «Аггтелек» (Угорщина), «Крконоше» і «Шумава» (Чехія) тощо.

Ефективною є еколого-освітня діяльність НПП «Синевир». Щороку тут організуються численні освітньо-виховні заходи з молоддю, які проводяться у навчальних закладах регіону з проблем навколишнього середовища.

Урізноманітнюються форми роботи зі школярами і студентами. Еколого-освітні заходи проводились здебільшого у формі уроків, семінарів, «круглих столів», конференцій, лекцій, організуються бесіди, екологічні ігри і конкурси. Підготовка усіх цих заходів проходить на фаховому рівні. Велика увага надається наочним матеріалам та інтерактивним методам роботи. Еколого-освітньою роботою охоплені не лише молодь, але і місцеве населення та туристи.

Іntenсивно проводиться робота в Інтернеті. Офіційний сайт НПП «Синевир» щоденно поновлюється новинами – статтями, фотографіями, відео. Цей ресурс є солідною інформаційною базою, де користувач може знайти цікаві дані про Парк.

Своєрідною базою ведення еколого-освітньої роботи є візит-центр. Створений у 2004 р. з метою здійснення екологічної освіти та формування привабливого туристського іміджу установи, він виконує важливу просвітницьку і навчальну функції. Споруджено 2 нові візит-центри: один поблизу Реабілітаційного центру бурого ведмеда, інший – поряд з оліготрофним сфагновим болотом «Глуханя».

У рекреаційній діяльності НПП «Синевир» вдосконалюється система надання туристських послуг, застосовуються нові підходи до їх реалізації, розробляються цікаві туристські маршрути тощо. Забезпеченість регіону рекреаційними ресурсами, їх якість і стан є вагомими факторами, що є передумовою розвитку рекреаційно-оздоровчої сфери, а інтенсивність її розвитку в регіоні відображає тенденції і перспективи туристської галузі.

У зв'язку з популярністю НПП «Синевир» його територію щороку відвідує чимало туристів з різних країн. У відсотковому відношенні їх відвідування виглядає так: Чехія – 30%, Угорщина – 20 %, Німеччина – 10%, Польща – 10%, Росія – 10%, інші

зарубіжні країни – разом 20%. Для України подібні показники виглядають так: західні області – 60%, інші області – 40%.

НПП «Синевир» ставить собі за мету сприяти сталому (гармонійному) розвитку регіону, в чому проявляються спільні інтереси природо-охоронців НПП і місцевого населення.

Висновки

Національний природний парк «Синевир» як природно-заповідна установа здійснює велику і багатогранну наукову, науково-практичну і просвітницьку діяльність, спрямовану на пізнання, збереження та примноження природних багатств в Карпатському регіоні України.

Багаторічний досвід діяльності цієї установи може бути корисним для інших заповідних територій України, близького і далекого зарубіжжя.

Використана література:

1. Дербак М. Ю. Національному природному парку «Синевир» - 25 років. (М.Ю. Дербак//Біологічне різноманіття природно-заповідних об'єктів Карпат: матеріали Міжнародної Наукової Конференції – Синевир, 2014.-С.3-7.)
2. Дербак М. Ю. Про збереження рідкісних і зникаючих рослин і тварин *in situ* та *exsitu* (на прикладі флори Українських Карпат (М.Ю. Дербак, С.М. Зиман, О.В. Булах, Ю.Ю. Тюх Рослинний світ у Червоній книзі України: випровадження Глобальної стратегії збереження рослин.-К.:Паливода А. В., 2012.- С. 246)
3. Дербак М.Ю. Рослинний покрив Національного природного парку «Синевир»(Українські Карпати) М.Ю. Дербак, Ю.Ю. Тюх, С.М. Зиман. -Ужгород:Ліра, 2011.-160с.

М. Ю. Дербак

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКА «СИНЕВИР» КАК ЕСТЕСТВЕННО- ЗАПОВЕДНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ

Приведена характеристика деятельности Национального природного парка «Синевир» Украинских Карпат за период его многолетней деятельности, начиная со времени основания (1989 год) как природоохранной, рекреационной, научно-исследовательской и культурно-просветительской организации.

М. Y. Derbak

THE NATIONAL NATURAL PARK «SYNEVIR» AS A NATURAL-RESERVED ORGANIZATION

The characteristic of the National Natural Park «Synevir» Ukrainian Carpathian Mountains during the period of his many years of work, beginning with the founding (1989) as the environmental, recreational, research and cultural and educational institutions.

Надійшла 10.06.2015 р.